

більш результативним. Для цього батьки можуть використовувати прямі та непрямі виховні стратегії. До прямих відносять розвиваючі ігри, вправи для дітей. Батьки вважають, що вивчати та розвивати дитину повинні кваліфіковані фахівці. Непрямий виховний вплив – стратегія, за якої батьки дають вибір своїй дитині й намагаються підібрати відповідні заклади для розвитку її здібностей та уподобань. Найголовніше в таких сім'ях – атмосфера пізнавальних інтересів самих батьків (самі читають, ходять на виставки, не нав'язуючи свого інтересу). Така стратегія саморозвитку є найефективнішою, оскільки обдарованість не любить тиск. Обдарована дитина прагне довірливих стосунків, сповнених свободи та підтримки мудрих дорослих, які збагатять її уявлення про світ та про саму дитину.

Пріоритетність родинного виховання, у розвитку обдарувань дитини має забезпечувати і заклад освіти, дотримуючись єдності вимог родинного виховання й дошкільної/загальношкільної освіти на засадах поваги до цінностей родини, її культури, традицій.

Таким чином, тип сімейних стосунків, соціально-психологічні характеристики сім'ї, батьківські ставлення і позиція, батьківські установки та продиктована ними поведінка батьків мають значний вплив на розвиток обдарувань дитини. Обдарованість може розвинути і пізніше, у зрілому віці, коли людина вже не залежить від батьківського ставлення, проте основа для розвитку обдарувань дитини є саме родина. Подальшого наукового дослідження потребують питання побудови успішної комунікації у родині для створення умов розвитку обдарувань дитини.

ЛІТЕРАТУРА

1. Авдєєва І. М. Фасилітація особистісного розвитку хронічно неуспішних молодших школярів // Практична психологія та соціальна робота. – № 2. – 2011. – С. 1-7.

2. Горєцька О.В. Психологія сім'ї : навчальний посібник для студентів спеціальності «Практична психологія», «Початкова освіта» / Олена Горєцька, Наталя Сердюк. – Бердянськ : Видавець Ткачук О.В., 2015. – 216 с.

3. Гніда Т. Б. Педагогіка партнерства з питань соціалізації обдарованої дитини з числа сімей, які опинилися в складних життєвих обставинах внаслідок військових дій // Обдаровані діти - інтелектуальний потенціал держави - Київ: Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2019, – С. 78-82.

4. Кабанцева А. В. Підтримка дитини в умовах емоційного напруження: навчально-методичний посібник / А. В. Кабанцева, О. Л. Корнєєва. – Київ: КВІЦ, 2018. – 136 с.

5. Психолого-педагогічний супровід виховання і розвитку дітей дошкільного віку з родин учасників АТО і внутрішньо переміщених осіб: концепція, методика, технології / [І. О. Луценко, А. М. Богущ, Л. О. Калмикова, В. У. Кузьменко, С. І. Поворознюк, О. Д. Рейпольська]; за наук. ред. І. О. Луценко. - Київ: Видавництво НПУ імені М. П. Драгоманова, 2018 – 211 с.

6. Терещенко Л.А. Роль сім'ї у вихованні і розвитку обдарованої особистості / Навчання і виховання обдарованої дитини: теорія та практика. Збірник наукових праць. Випуск 5, 2011. С. 11-16

Голота О. В.,

науковий співробітник

відділу інтеграції змісту загальної середньої освіти

Інститут педагогіки НАПН України,

м. Київ, Україна

info.dovkillya@gmail.com

ДІЯЛЬНІСНИЙ ПІДХІД У ФОРМУВАННІ ОБДАРОВАНОЇ ОСОБИСТОСТІ

В статті розглядається умови реалізації діяльнісного підходу в процесі формування обдарованої особистості, в тому числі під час позакласної роботи.

Ключові слова: діяльнісний підхід; творчо обдарована особистість; позакласна робота.

The article considers the conditions for the implementation of the activity approach in the process of forming a gifted personality, including during extracurricular activities.

Key words: activity approach; creatively gifted personality; extracurricular activities.

Діяльнісний підхід – це спрямованість навчально-виховного процесу на розвиток умінь і навичок особистості, застосування на практиці здобутих знань з різних навчальних предметів, успішну адаптацію людини в соціумі, професійну самореалізацію, формування здібностей до колективної діяльності та самоосвіти. Він спрямований на розвиток умінь і навичок учня, застосування здобутих знань у практичних ситуаціях, пошук шляхів інтеграції до соціокультурного та природного середовища [4].

З оновленням Державного стандарту школа переходить на модель змісту освіти, який вимагає від суб'єктів навчання оволодіння загальними закономірностями науки, усвідомлення наукового підходу в дослідженні середовища життя, виконанні завдань [5]. У зв'язку з цим посилюється увага до реалізації діяльнісного підходу під час навчання, на уроках та в позаурочний час. Особливо важливий цей процес під час засвоєння учнями елементів знань про об'єкти і явища природи, з якими діти взаємодіють у довкіллі. Крім того необхідно пробудити в дитині цікавість досліджувати навколишній світ самостійно, що властиво для обдарованої особистості, відкривати для себе все нові і нові взаємозв'язки оточуючого середовища життя, в першу чергу ті, які підпорядковані основним закономірностям науки. Зазвичай в процесі вивчення розділів і тем навчальних предметів циклу не вистачає часу на виготовлення моделей, проведення спостережень і досліджень з вивченої теми безпосередньо в довкіллі, а такі методи сприяють формуванню уявлення учнів про реальні об'єкти дійсності та викликають бажання самостійно досліджувати їх безпосередньо в довкіллі, тобто сприяють виявленню творчої обдарованості учня.

Ми зупинимось на творчому підході учнів як здатності їх застосовувати системи знань про природу. Дослідники К. Ж. Гуз, В. Р. Ільченко відносять до них закономірність збереження, періодичності, направленості процесів до рівноважного стану. Зміст наукових закономірностей доступний дітям, починаючи з 6-7 років (довели психологи Ж. Піаже, В. В. Давидов та ін.) [2]. Під час практичного застосування загальних закономірностей до виконання моделей під час позакласних занять учні усвідомлюють набуті знання, об'єднують їх в цілісність, розуміють взаємодію об'єктів і явищ природи, спостережуваних у довкіллі. В процесі такої діяльності учнями усвідомлюється, що результатом їхньої діяльності може бути як користь, так шкода довкіллю і здоров'ю оточуючих людей, бо вся біосфера підпорядкована загальним закономірностям природи.

Основна ідея діяльнісного підходу у вихованні пов'язана з діяльністю, як засобом становлення та розвитку індивідуальності дитини, виявлення її обдарованості. Тобто в процесі і результаті використання форм, прийомів і методів виховної роботи «народжується» не робот, навчений і запрограмований на чітке виконання певних видів дій, діяльностей, а Людина, здатна вибирати, оцінювати, програмувати і конструювати ті види діяльності, які адекватні її природі, задовольняють її потреби в саморозвитку, самореалізації.

У найзагальнішій формі діяльнісний підхід означає організацію та управління цілеспрямованою навчально-виховною діяльністю учня в загальному контексті його життєдіяльності, спрямованості інтересів, життєвих планів, ціннісних орієнтацій, розуміння сенсу навчання і виховання, особистісного досвіду в інтересах становлення суб'єктності школяра, формування його єдиного, життєствердного образу світу.

Важливість застосування діяльнісного підходу довів російський фізіолог І. М. Сеченов, який показав, що «розвиток власного мислення у дитини можливий лише на основі активної чуттєво-м'язової діяльності», тобто в процесі творчої обдарованості формується й інтелектуальна обдарованість. З цього можна зробити висновок, що інтелект розвивається в результаті застосування теоретичних знань на практиці при безпосередній взаємодії органів

чуття (особливо руками) з вивченим об'єктом. Не дарма центри управління діяльності руки займають практично 1/3 кори головного мозку і безпосередньо впливають на його розвиток. Про це говориться в народній мудрості «тільки розумні руки творять розумну голову» [1]. Ця ідея була покладена в основу народної педагогіки і трудової педагогіки А. С. Макаренка, що будуються на практичній взаємодії з природним і соціоприродним середовищем. Школи мають можливість обирати схвалену МОН програму «Довкілля», підручник «Довкілля-1» підготовлений. Він дає можливість дітям проводити дослідження на уроках у доквіллі і створювати об'єкти «За моделями природи», виявляти свою обдарованість педагогам і батькам, які зазвичай запрошуються школами на презентації моделей.

В основному практичне застосування знань, отриманих під час уроків з природознавства, відбувається в позаурочний час в гуртках, при дослідженнях або експериментах, на власних городах, пришкольніх і присадибних ділянках. Але це відбувається стихійно і частіше за все без взаємозв'язку з темами шкільної програми, що недостатнім чином впливає на систематизацію знань, формування природничо-наукової компетентності та образу світу. Тому застосувати отримані знання доцільно в позаурочний час на заняттях гуртків, програма яких розроблена відповідно підручника з «Довкілля». Учні будуть необмежені в часі у своїх спостереженнях, дослідах та експериментах і за допомогою роздаткового матеріалу на заняттях у доквіллі або за допомогою комп'ютера в класі чи вдома можуть змодельовувати будь-який об'єкт чи явище природи та його прояв у доквіллі, розробляти і реалізовувати проекти. Тим самим будуть використовувати свій вільний час для розвитку своєї творчої обдарованості.

Серед слухачів ПОІПО імені М. В. Остроградського було проведено дослідження стану методичної підготовки педагогів-гуртківців Полтавської області, за його результатами на думку 70 % опитаних педагогів найбільш цікавим видом діяльності для учнів є практична (творча діяльність), 20 % найбільш цікава ігрова і лише 10 % навчальна.

Після аналізу програм гурткової роботи і дослідження стану методичної підготовки педагогів-гуртківців автором статті була розроблена експериментальна програма та методичний матеріал гуртка «Модельовуємо доквілля». Ця програма розроблена відповідно до «Державного стандарту початкової загальної освіти», «Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти» за програмою підручників з «Довкілля» (1-6 кл.). Її метою є формування в учнів природничо-наукової картини світу, екологічного життєствердного образу природи, природничо-наукової компетентності, цілісності, системності знань про природу, формування цілісної свідомості особистості, свідомого і творчого створення неповторних малюнків та моделей на основі власного досвіду взаємодії з доквіллям.

Діяльнісний підхід у вихованні учнів в безпосередньо практичному своєму аспекті витоками сягає в глибину історії. Навчальна, особистісно стверджувальна, облагороджуюча функція діяльності, усвідомлена спочатку лише у формі продуктивної праці, була оцінена ще на зорі людської культури і цивілізації. Праця, як перетворююча природні ресурси предметна діяльність стала найпершою причиною і передумовою виділення людини з природи, становлення і розвитку в ході історії всіх людських якостей. Людська діяльність в повноті своїх видів і форм, породила культуру, увійшла в культуру, сама стала культурою, тобто тим середовищем, яке ростить і живить особистість. Особлива роль у цьому процесі належить індивідуальній діяльності учнів, яка може найбільшою мірою розвиватись в обдарованість.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ильченко В. Р., Гуз К.Ж. Модернизация содержания образования как национальная проблема. Педагогика. 2011. № 4. С. 8-12.
2. Гуз К. Ж. Теоретичні та методичні основи формування в учнів цілісності знань про природу. Полтава: Довкілля–К. 2004. 472 с.
3. Голота О.В. Умови формування природничо-наукової компетентності під час моделювання об'єктів і явищ природи учнями основної школи в позаурочний час. Технології інтеграції змісту освіти: зб. наук. праць. за матеріалами міжнар. наук.-практ.

конф. «Теоретико-методичні засади компетентнісної моделі змісту освітніх галузей загальноосвітньої школи», 18 квітня 2013 р. Полтава: ПОІППО. 2013. Вип. 5. С. 246-250.

4. Державний стандарт базової середньої освіти : Постанова Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. № 898. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2020-%D0%BF#n16> (дата звернення: 29.07.2021).

5. Державний стандарт початкової освіти: Постанова Кабінету Міністрів України від 24 липня 2019 р. № 688. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text> (дата звернення: 29.07.2021).

Гонтар Д. А.,

вчитель історії, правознавства та громадянської освіти

Криворізького навчально-виховного комплексу №129

«Гімназія-ліцей академічного спрямування»

місто Кривий Ріг

hontar@knvk129.dp.ua

ІНДИВІДУАЛЬНИЙ ПІДХІД ТА ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ІСТОРІЇ У КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ОБДАРОВАНОЇ ОСОБИСТОСТІ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ (З ДОСВІДУ РОБОТИ)

***Анотація.** Стаття присвячена висвітленню досвіду роботи вчителя у напрямку індивідуалізації та диференціації у процесі навчання історії у контексті розвитку обдарованої особистості в освітньому середовищі. Висвітлено ключові психолого-педагогічні умови організації подібного підходу до процесу навчання історії, а також подано фрагменти уроків з метою демонстрації їх практичного втілення у роботі вчителя-практика.*

***Ключові слова:** індивідуальний підхід у процесі навчання, диференційоване навчання, обдарована особистість, творчість.*

***Annotation.** The article is devoted to highlighting the experience of the teacher in the direction of individualization and differentiation in the process of teaching history in the context of the development of gifted personality in the educational environment. The key psychological and pedagogical conditions of the organization of such an approach to the process of teaching history are highlighted, as well as fragments of lessons are presented in order to demonstrate their practical implementation in the work of a teacher-practitioner.*

***Key words:** individual approach in the process of learning, differentiated learning, gifted personality, creativity.*

Українська національна педагогіка відроджується на принципах демократії та гуманізму. В ній окреслилися нові напрями: педагогіка співробітництва (передбачає спільну діяльність учителя і учня, що ґрунтується на взаєморозумінні, єдності їхніх інтересів і прагнень, метою якої є особистісний розвиток школярів у процесі навчання й виховання); особистісно зорієнтована педагогіка (покликана максимально наблизити зміст і методику навчально-виховного процесу до інтересів, нахилів, потреб і життєвих цілей особистості школяра); педагогіка життєтворчості (проголошує необхідність творчого підходу до організації навчально-пізнавальної та позанавчальної діяльності школярів); педагогіка толерантності (спирається на терпимість до чужих думок і вірувань).

Бурхливий розвиток людської цивілізації, означений поняттям «глобалізація», супроводжується виникнення нових гуманітарних проблем, які стосуються освітньо-виховної сфери, що потребує посиленої уваги педагогічної думки до нових реалій буття людства, оптимального поєднання традицій і новаторства [9, с. 17].